

26. ЖОДА. — Ф. 217. — Оп.1. — Спр. 45. — Арк. 82, 83, 88, 102.
27. ЖОДА. — Ф. 217. — Оп.1. — Спр. 45. — Арк. 100, 102.
28. ЖОДА. — Ф. 217. — Оп.1. — Спр. 45. — Арк. 85.
29. ЖОДА. — Ф. 217. — Оп.1. — Спр. 45. — Арк. 35. — Ф. 5013 — П. — 5217. — Т.2.
30. ЖОДА. — Ф. 217. — Оп. 1. — Спр. 45. — Арк. 2, 17, 26.
31. ЖОДА. — Ф. 217. — Оп. 1. — Спр. 45. — Ф. 5013 — Спр. 5217. — Т.2.

In a paper, prepared on the basis of documentary materials of Security Service of Ukraine and other sources non available for scientists in past, tragic destiny of lecurers, employees and students of Zhytomyr Agroecological University that became the victims of mass illegal reprisals of 20-30-s is described. As well as complicated and contradictory processes of establishment of this institution. The stuidents and professors of Kamyanets-Podilsky Agricultural Institute became the voctims of bloody Stalin regime. When the Institute was closed they became the students of Zhytomir Agricultural Institute. Ivan Ogienko was doomed to live with the stigma of nazi and the enemy of Ukrainian nation.

Key words and word-combinations: the policy of proletarianization, clearing campaigns, enemies of people, nationalism.

Отримано: 28.05.2007 р.

УДК 821.161.2'05/06

М.О.Лецін

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІВАН ОГІЄНКО І ПИСЬМЕННИКИ ЗЕМЛІ ЖИТОМИРСЬКОЇ

Стаття висвітлює вплив лінгвостилістичних і перекладницьких поглядів, а також християнського світогляду Івана Огієнка (митрополита Іларіона) на житомирських письменників ХХ століття.

Ключові слова і словосполучення: письменник, Житомирщина, лінгвостилістичні погляди, премія імені Івана Огієнка, християнський.

Наш краєнин Іван Огієнко, по-перше, не обминув увагою земляків — письменників землі житомирської, а по-друге, з'єднав у єдине перевесло представників різних генерацій. Нашою метою є висвітлення зв'язків І.Огієнка з письменниками Житомирщини. Ці зв'язки вже входили в коло зацікавлень дослідників (див. використану літературу), але на часі — концентрація проблематики.

Щодо сучасників, яких можна віднести до одного покоління з І.Огієнком (тих, що народилися в ХІХ столітті), то їхню творчість він оцінював переважно з точки зору мовознавця. Так, враховуючи зросійщеність українства за царату, І.Огієнко позитивно оцінював сам факт володіння з боку Лариси Косач, майбутньої поетеси, українською мовою і тим паче участь Лесі Українки у розвитку літературного взірця мови: «Українська поетеса Леся Українка в розвої української літературної мови свого часу має чи не найвидніше місце.

Родом з міста Новограда-Волинського на Житомирщині, вчилася у волинському селі і вже з дитячих років добре знала її» [1, с.28].

У мовознавчих дослідженнях І.Огієнко серед інших фольклорних матеріалів використав і ті, які були зібрані житомирянином І.Рудченком (Біликом), братом Панаса Мирного і співавтором роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» [2, с.153; 3, с.6].

Окремої розмови заслуговують відносини І.Огієнка (уродженця Брусилова — нині райцентру на Житомирщині), М.Рильського (родом із Романівки — нині Попільнянського району Житомирської області) та Бориса Тена — М.Хомичевського (народився в Дермані, нині Рівненської області). Цими взаєминами займається житомирський письменник О.Опанасюк [4; 5; 6]. «Житомир освячений... іменами багатьох преславних діячів української культури, широко знаних у культурному просторі, — таких, як Іван Огієнко, Максим Рильський, Борис Тен» [4, с.7]. Ось роздуми письменника про те, що об'єднувало трьох титанів, споріднених житомирською землею: «По десятках літ, із запізнілого реабілітансу я довідаюсь, як не вписувались у більшовизм, як були тлумлені та гнані і в Бога духом ні в чому не винні люди, мої земляки Максим Рильський, Іван Огієнко, Борис Тен, і вони постануть, як трійця з «Передпілля Києва й Запілля Волині» (за Ул. Самчуком). Усі троє народилися у відомих містечкових центрах української культури...» [6, с.37]. І ще: «Щось дуже близьке, якщо не спільне, властиве одній школі, побачимо, коли читатимемо статті як Бориса Тена, так і Івана Огієнка, який напередодні війни завершить поетичну українську інтерпретацію Біблії (її оригінал поетичний, наспіваний), складе методологію перекладу Святого Письма. Свою частку в це внесуть усі троє, бо ще за дитинства знали кілька мов: Іван Огієнко — польську, єврейську, російську, болгарську, Максим Рильський — ті ж, окрім болгарської, Борис Тен — ще й чеську мову. Школою було саме оточення: жили в містечках українці, поляки, євреї, чехи, їхніх мов ніхто не відсторонював, Борис Тен вважав це базою природного порівняльного мовознавства. Всі троє проштудіювали листування Ольги Кобилянської та Лесі Українки стосовно українського варіанту слова кимбал, кинвал чи цимбал з 13 розділу Першого Послання Святого Апостола Павла до коринтян, стосовно різниці між слов'янськими та німецькими перекладами...» [6, с.39-40].

М.Рильський був особисто знайомий з І.Огієнком. Як свідчила правнучка митрополита, «в ті бурхливі двадцять роки, коли утворилася Українська Центральна Рада, вперше М.Т.Рильський слухав виступ доцента І.І.Огієнка в Університеті Св. Володимира в Києві на тему: «Історія української мови». Потім в приватних розмовах вже з професором І.І.Огієнком він поділяє і розуміє його ідеали віданості національній культурі та вірі. Про це розповідав сам І.І.Огієнко моїй сестрі, яка в роки еміграції проживала в його родині» [7, с.109].

Творчість М.Рильського І.Огієнко, подібно до творчості Лесі Українки, оцінював перш за все як мовознавець — оцінював із захопленням. В Огієнковій «Історії української літературної мови» читає-

мо: «Серед сучасних поетів треба виділити Максима Тадеушовича Рильського, що завжди пильно працює над культурою своєї мови, яку він глибоко знає. Мова його творів — класична літературна мова. Його збірки поезій: «На білих островах» 1910 р., «Під осінніми зорями» 1918 р., «Синя далечінь» 1922 р., «Крізь бурю й сніг» 1925 р., «Тринадцята весна» 1926 р., «Де сходяться дороги» 1929 р., «Гомін і відгомін» 1929 р., «Україна» 1938 р., «Збір винограду» 1940 р., «Слово про рідну матір», «Світова зоря», «Неопалима купина» 1944 р., а також численні поеми — одна перед одною виділяються красою і культурністю мови. Рильський багато перекладає.

Особливо розвинена його мова в його перекладі «Пана Тадеуша» Міцкевича, і цю мову я докладно описав у своїй праці «Мова М.Рильського». Рильський написав багато поем, і вони, хоч не всі глибокі своїм змістом, завжди вирізняються красою своєї мови» [6, с.11].

Борис Тен бував у Брусиліві, «знав про Огієнка чимало, хоч розповідав скупо й неохоче» [5, с.17]. О.Опанасюк, сам брусиловець, так передає розмову з ним (на той час редактором районної газети) Бориса Тена: «Скажу вам, що в Брусиліві був лише раз, але тепер знайомі мені аж два брусилівці, — тут він хитрувато примружився, всміхнувся: — Іван Огієнко — редактор журналу «Віра й Культура» в Канаді — і... і редактор газети «Зоря комунізму» в Житомирі... Перший, дякувати Богові, прихильно згадував у своїй «Історії української мови» Дерманську друкарню, а потім і мене, дерманця...» [6, с.32]. Говорячи про те, що І.Огієнко згадав добрим словом його, Борис Тен мав на увазі абзац із Огієнкової «Історії української літературної мови»: «Це з самого початку Української Академії наук при ній закладалася була «Постійна комісія для складання Історичного Словника української мови»... цілих 9 літ (1920-1929) виписувався найрізніший матеріал — назбирано ще 212284 картки до 100 000 попередніх, над чим працювали: Л.Білозир, Є.Боровик, Є.Волошин, Ф.Гаєвський, Г.Грушевська, О.Грушевська, М.Зеров, Л.Кістяківський, П.Ковальов, Л.Лазаревська, М.Лев, Л.Назаревська, О.Назаревський, Г.Петренко, А.Різник, П.Рулін, Є.Смолинська, В.Ставниста, М.Станіславський, М.Тимченко, М.Хомичевський (!), С.Якимович і інші» [6, с.38-39].

Проявом пошанування І.Огієнком житомирських письменників згаданої генерації є некролог з приводу смерті 1967 року В.Кучера, видрукований у редагованому І.Огієнком часописі «Віра й Культура» [2, с.180].

Іншими шляхами поєдналися з І.Огієнком житомирські письменники нинішнього часу — ті, чиї книжки почали виходити у світ або наприкінці земного життя І.Огієнка, або вже після його смерті. Скоріше за все і їхні твори не доходили до митрополита, і вони про нього дізналися лише тоді, коли незалежна Україна почала заново пізнавати свого великого сина; і знов-таки «багато зусиль до Огієнкового повернення приклали літератори краю на чолі з письменником Олексієм Опанасюком» [8, с.117]. У 1995 році була заснована Всеукраїнська премія ім. І.Огієнка, одним із чільних фундаторів якої

(поряд із Товариством І.Огієнка) стала Спілка письменників України. Тож не дивно, що із п'яти номінацій першою є премія з літератури, а серед лауреатів не останнє місце займають творці-письменники з Житомирщини (чи за народженням, чи за проживанням): поет М.Клименко, прозаїк В.Шевчук, поет і прозаїк Ю.Гудзь, літературознавець М.Скорський (про деяких лауреатів — пізніше).

Відшукуючи огієнківське «коріння» у творчості житомирських письменників — лауреатів премії, звернімо увагу лише на один аспект, який стає актуальним у зв'язку з тим, що І.Огієнко — визначна постать у християнстві, митрополит Іларіон.

Так, героїня повісті О.Опанасюка «Зникали у відомому напрямку», радянська людина, згадуючи воїнів УПА під час Другої світової війни, безхитрісно розповідає, чого «поганого» вони вчили місцевих мешканців: «Пам'ятаю, вимагали од нас, щоб віталися по-іншому, щоб не було «Драстуйте», а — «Добрий день», щоб перші казали «Слава Богу», а другі відповідали «Навіки Богу слава», чи «Слава Йсу», а навзаєм — «Йсу навіки слава»» [9, с.5].

1999 року Огієнківськими лауреатами стали наші земляки Є.Концевич, В.Шевчук і В.Даниленко, визнані в письменницькому загалі як творці й репрезентанти житомирської прозової школи, знайомство з якою стало можливим завдяки антології «Вечеря на дванадцять персон» [10]. У цій книзі, сама назва якої є натяком на євангельський сюжет тайної вечері, згадані лауреати представлені творами, знаковими для всієї літературної школи. В.Даниленко пише в передмові до антології: «Загалом для житомирської прозової школи характерні дві відмінні художні установки, що розмежовують письменників на тих, які вважають, що сучасний світ так само протікає в біблейському вимірі, де всі прояви сьогодення є алюзіями до Святого Письма, і це робить реальний світ літературним тлом канонічних текстів...; для решти представників школи життя людини — це роман, написаний Богом, а письменник — лише співучасник, який повинен вдвлятися у світ, вслухатися у нашіптування небес і бути чутливим...» [11, с.8-9]. До першої групи дослідник зараховує В.Шевчука, і це підтверджується Шевчуковою новелою «Місяцева зозулька із Ластів'ячого гнізда». Вчитаймося в рядки твору:

«І ось вона побачила в глибині Безназванного завулку чоловіка. Він безшумно рухався, облитий місячним світлом, а його золота голова світилася... Чоловік знову зупинився, облитий місячним світлом, а може, те світло відходило від нього... Стояв і всміхався лагідно, золота голова його під місячним світлом палала, ...він підійшов до вікна й погладив її по голові. Юлька заплакала.

— Не плач, — сказав тихо й лагідно чоловік. — Все буде добре. Все буде так, як хочеш. Для цього я й прийшов».

Читачеві неважко розпізнати в цьому образі з підкресленим ссайвом і лагідністю Христа [9, с.19-20]. І в інших творах В.Шевчука християнська тематика відчутна [12; 13]. Як представник житомирської прозової школи В.Шевчук мав підставу заявити: «...ті прозаїки, які визнають

себе належними до житомирської школи прози, незалежно від того, чи вони потрапили на вечерю з дванадцятьма персон, чи й ні, фактом присудження цій школі премії імені Івана Огієнка є ніби благословенні рукою митрополита Іларіона, а може, по-своєму містично ним освячені, бо школа прози — це духовний дім, а доми завжди освячують, щоб там не заводилася нечиста сила, від чого нас Боже борони!» [14, с.47].

У новелах Є.Концевича з «Вечері на дванадцять персон» немає безпосередніх біблійних образів, але всім ладом своїх творів письменник учить людяності, доброти, чистоти. І коли стежиш за тим, як голубка з голубом у непростих обставинах створюють сім'ю, прагнуть вивести пташенят, — бачиш у цьому перегук із спостереженням І.Огієнка: «Погляньмо на пташок, коли вони гнізда кладуть собі, — навчимося від них терпеливості в праці!» [9, с.20]. У публіцистиці ж Є.Концевича знаходимо прямі перегуки з релігійно-патріотичними сентенціями митрополита Іларіона — І.Огієнка: «Люби усе своє рідне українське, і будеш щасливим у цьому житті» (І.Огієнко) — «Я... вижив завдяки щирій любові до України, вірі у її майбутнє. Україна житиме!» (Є.Концевич); «Хто відкидає Христа — той відкидає і вікову вічну українську культуру!» (І.Огієнка) — «Треба радіти, що Господь Бог дав сили, і здоров'я, і змогу жити у своїй державі» (Є.Концевич) [9, с.62]. У промові під час одержання премії Є.Концевич заявив: «Стати під його, Івана Огієнка, ім'я — велика честь і така ж велика відповідальність. Я... вірю, що ми — віднині побратими Огієнківського духу і далі вже з його допомогою виплекаємо в собі відповідальність найвищої проби...» [15, с.40].

Варто вслухатися, як перегукуються із заповідями Христа, з настановами отців Церкви думки ще одного лауреата, Ю.Гудзя, в передачі Г.Цимбалюка: «Щире слово, мовлене ближньому в скрутну годину, не пропаде, не вивітриться — піснею відзветься. Не гнівайся: злоба руйнує душу. Довготерпіння веде до мудрості... Прагнеш щастя — зич гараздів іншим. Любов лікує, любов травмує. Але марнота марнот є все без любові... Дослухайся свого сумління. Совість — неостудний подих Божий, що вселяє надію на освячене буття... Великий поклик долі — нести щоденний хрест. Істина недосяжна і незбагненна. Спасайся вірою. Всі напасті від невір'я...» [16, с.206].

Звісно, лауреати Огієнківської премії — найяскравіші представники інтелектуалів, які проводять у творчості ідеї І.Огієнка. Але й «позалауреатський» загал тримає орієнтир на великого брусилівця. Ось лише два приклади з доробку поетів. В.Грабовському закоханість у земне буття не заважає пам'ятати про Божий промисел, яким створено й підтримується все суще. Звідси — біблійні образи й мотиви, як оцей: «Моя Голгофо! Скільки ще тягти мені мій хрест камінний, неминучий?» [17, с.11]. В І.Редчиця книжка «Ім'ям Твоїм освячуюсь» просякнута християнською проблематикою.

Отже, І.Огієнко — митрополит Іларіон — християнською духовністю і принципами перекладацької діяльності вплинув на творчість житомирських письменників як старшого покоління (і високо по-

ціновував її з лінгвостилістичної точки зору), так і молодшої генерації, особливо тих, які удостоєні премії його імені. Прийдешній час збагатить українську літературу новими «огієнківцями», і тоді у дослідників з'явиться нагода висвітлити це.

Список використаних джерел:

1. *Осовська К.* Іван Огієнко про Леся Українку // Іван Огієнко й утвердження гуманітарної науки та освіти в Україні. — Житомир: Журфонд, 1997.
2. *Тіменик З.* Іван Огієнко (Митрополит Іларіон). — Львів, 1997. — 228 с.
3. *Шинкарук В.* Літературна Житомирщина. — Житомир: Льонок, 1993. — 112 с.
4. *Опанасюк О.* З благословенної землі // Кожному мила своя сторона. — Житомир: Журфонд, 1997.
5. *Опанасюк О.* З епістолярію Івана Огієнка // Косень. — Ч.2-3. — 1999.
6. *Опанасюк О.* Трійця з передпілля Києва. — Житомир: АСА, 1999. — 64 с.
7. *Огієнко В.* Під тінню яскравої зірки // Максим Рильський. В муках моїх золотих. — Житомир: АСА, 1998.
8. *Єремєєв В.* Автопортрет у відсвіті визвольних змагань // Іван Огієнко. Моє життя. — Житомир: Полісся, 2002.
9. *Лецин М.* Відблиск одвічного неспокою. — Житомир, 2003. — 92 с.
10. *Вечера* на дванадцять персон. — Київ: Генеза, 1997. — 540 с.
11. *Даниленко В.* Золота жила української прози // Вечера на дванадцять персон. — Київ: Генеза, 1997.
12. *Маєвський А.* Ремінісцентна семантика міфопоетичної інтерпретації оповідання Валерія Шевчука «Самсон» // Волинь — Житомирщина. — Ч.12. — Житомир, 2004.
13. *Мироненко А.* Трансформація мотиву «блудного сина» у романі Валерія Шевчука «Темна музика сосон» як засіб творення гіпертексту // Волинь — Житомирщина. — Ч.12. — Житомир, 2004.
14. *Шевчук В.* Промова при врученні премії ім. І.Огієнка // Косень. — Ч.1. — 1999.
15. *Концевич Є.* Промова при врученні премії ім. І.Огієнка // Косень. — Ч.1. — 1999.
16. *Цимбалюк Г.* Ціна печалі. — Житомир: Видання М.Косенко, 2003. — 212 с.
17. *Лецин М.* «Я інших не сповідую знамен!». — Житомир, 2004. — 104 с.

The article is elucidating the influence of the linguistic- and stylistic views, as well as of the Christian outlook of I.Ohienko (Mitropolit Illarion) on writers of the Zhitomir's region of XX century.

Key words and word-combinations: writer, Zhitomir's region, linguistic- and stylistic views, Ohienko prize, christian.

Отримано: 18.04.2007 р.